

Republika e Kosovës
Republika Kosova - Republic of Kosovo
Qeveria - Vlada - Government

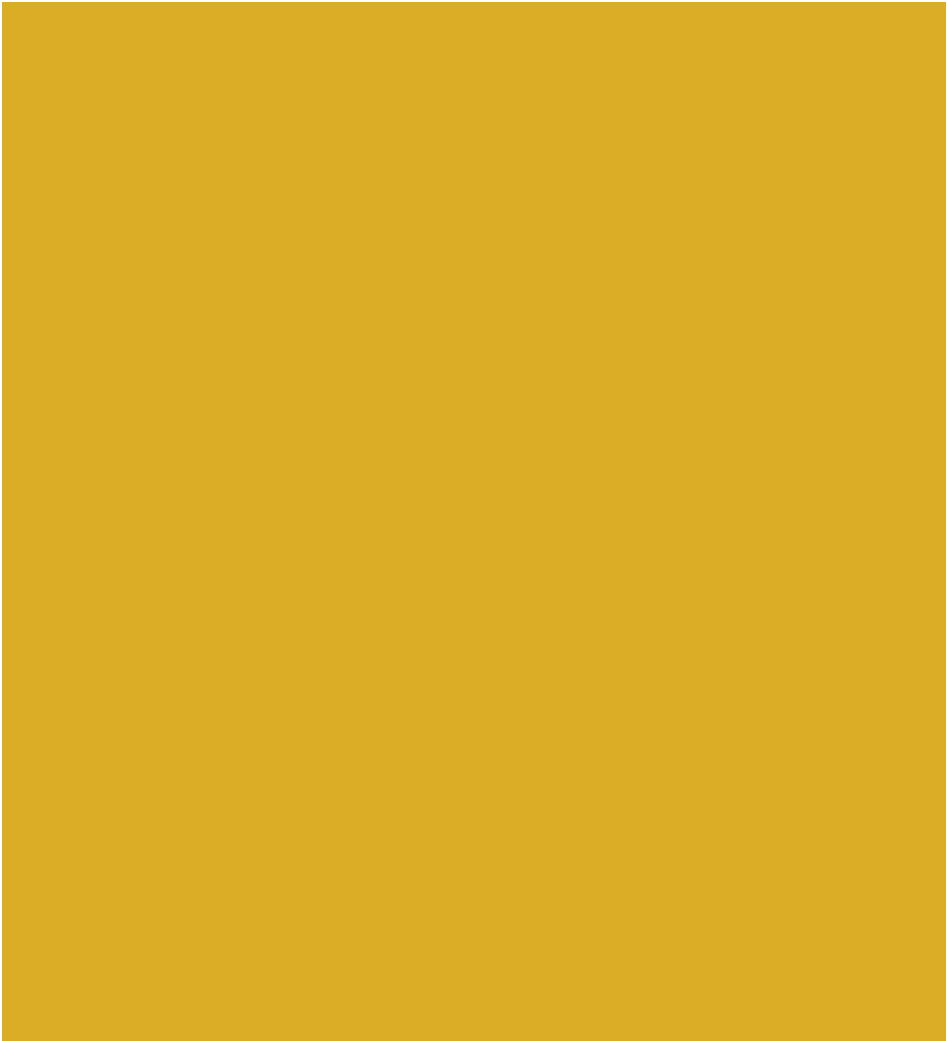
MINISTRIA E TREGTISË DHE INDUSTRIË
MINISTARSTVO ZA TRGOVINU I INDUSTRIJU
MINISTRY OF TRADE AND INDUSTRY

PROFIL SEKTORA **DRVNE INDUSTRIJE**

mart 2014. god.

PROFIL SEKTORA DRVNE INDUSTRIJE

mart 2014. god.

Priznanje i zahvalnost

Ovaj izveštaj je finansiran od strane Ministarstva Inostranih Poslova Finske unutar okvira projekta "Pomoć trgovini", implementiran od strane Programa Ujedinjenih nacija za razvoj (UNDP).

Poseban dobrinos za realizaciju ovog izveštaja dali su:

Ministarstvo za Trgovinu i Industriju:

Kabinet Ministra za Trgovinu i Industriju
Odeljenje za Industriju
Odeljenje za Evropske Integracije i Koordinaciju Politika
Agencija za Strana Ulaganja i Podrška Preduzećima na Kosovu

Posao na terenu sproveden od strane TNS Index Kosova, Agencija za društvena, medijska i marketinška istraživanja

Obezbedjenje kvaliteta:

Program Ujedinjenih Nacija za Razvoj (UNDP) na Kosovu
Tim za Politiku, Istraživanje, Rodna Pitanja i Komunikaciju
Tim za Sveobuhvatni Razvoj
Projekat "Pomoć trgovini"
Petrit Gashi, Phd – Konsultant

Autor

Ardiana Gashi

Prevodilac na srpski:

Besmir Fidahić

Dizajn: "XHAD Studio", Priština

Štampa: „Grafika Reznici“ Priština

Posebna zahvalnost takodje ide svim ispitanicima koji su učestvovali u ovom istraživanju.

Analiza i preporuke sadržane u ovom izveštaju pripadaju ucesnicima i autorima izveštaja i ne predstavljaju zvanične stavove Ministarstva za Trgovinu i Industriju, UNDP-ja niti Ministarstva Inostranih Poslova Finske.

Autorska prava © 2014. Sva prava zadržana.

Sadržaj

Priznanje i zahvalnost	2
Spisak skraćenica	4
1. Uvod	5
2. Sektor drvne industrije: osnovni podaci	7
2.1. Distribucija preduzeća, podaci po veličini	7
2.2. Distribucija preduzeća u sektoru drvne industrije po oblastima	8
2.3. Distribucija preduzeća po delatnosti	8
2.4. Vlasnička struktura preduzeća iz sektora drvne industrije	9
2.5. Pravna struktura i starosna dob preduzeća u sektoru drvne industrije	9
2.6. Starosna dob, rod i etnička pripadnost vlasnika preduzeća	10
3. Uložena sredstva i proizvodnja preduzeća odn. industrije	12
3.1. Ukupni troškovi sirovina, repromaterijala, ostali rashodi i troškovi uloženih sredstava	12
3.2. Proizvodnja: vrednost i struktura proizvodnje	14
3.3. Nivo korišćenja kapaciteta	16
3.4. Ukupni prihod od prodaje i lokalna u odnosu na međunarodnu distribuciju odn. kanale prodaje	16
4. Izvoz: industrijski bilans, vrednost na nivou preduzeća i prepreke za izvoz	19
4.1. Trgovinski bilans industrije	19
4.2. Izvozne delatnosti na nivou preduzeća	19
4.3. Prepreke za izvoz	21
5. Zaposlenje, ljudski kapaciteti i razvoj radne snage u preduzećima odn. industriji	23
5.1. Struktura zapošljavanja, podaci po rodu, starosnoj dobi i stručnoj spremi zaposlenika	23
5.2. Stavovi preduzeća o stepenu kvalifikovanosti radne snage	25
5.3. Razvoj radne snage	26
6. Aktiva, ulaganja i inovacije u preduzećima odn. industriji	27
6.1. Ukupna aktiva preduzeća	27
6.2. Ukupna ulaganja, inovacije i organizacione promene u preduzećima	28
6.3. Stavovi preduzeća o razvoju novih proizvoda odn. usluga i zaštiti industrijske imovine na Kosovu	28
7. Poslovno okruženje	30
7.1. Stimulativne mere za preduzeća koja posluju u industriji	30
7.2. Stavovi preduzeća o stopama poreza na Kosovu	30
7.3. Stavovi preduzeća o radu Poreske uprave Kosova i Carina Kosova	31
7.4. Stavovi preduzeća o troškovima finansiranja na Kosovu	31
8. Zaključci	33
Dodaci	35

Spisak skraćenica

ATP	Autonomne Trgovinske Sklonosti
B2B	Princip „preduzeće preduzeću“
CEFTA	Centralnoevropski sporazum o slobodnoj trgovini
KBRA	Agencija Kosova za registraciju preduzeća
KSA	Agencija za standardizaciju Kosova
TAK	Poreska uprava Kosova
VAT	Porez na dodatu vrednost

1. Uvod

U ovom profilu sektora pružamo informacije o aktuelnom stanju u sektoru drvne industrije na Kosovu i usmeravamo se uglavnom na delatnosti prerade drveta. Izveštaj se sastoji od: kratkog pregleda osnovnih podataka o sektoru, podataka o uloženim sredstvima i proizvodnji za uvoz i izvoz na nivou sektora i preduzeća, podataka o zapošljavanju, sredstvima preduzeća, ulaganjima i inovacijama i, konačno, zaključaka o stavovima preduzeća o smetnjama za poslovni razvoj. Referentni period za pisanje ovog izveštaja je 2012. godina. Informacije koje se tiču nekih glavnih pitanja u ovom izveštaju su prikupljene 2011. godine.

Podaci sadržani u profilu sektora drvne industrije se oslanjaju na zvanične izvore podataka i ankete preduzeća koje je sproveo Program Ujedinjenih nacija za razvoj (UNDP). Ukupne karakteristike sektora, uključujući veličinu i sastav sektora, se oslanjaju na podatke Poreske uprave i Agencije Kosova za registraciju preduzeća. Trgovinski bilans sektora se oslanja na podatke Carine Kosova. Pokazatelji karakteristika i uspešnost sektora na nivou preduzeća se oslanjaju na podatke istraživanja koje je prikupio Program Ujedinjenih nacija za razvoj tokom novembra i decembra 2013. godine. Uzorak istraživanja se sastoji od 204 od ukupno 595 delatnih preduzeća iz baze podataka Poreske uprave Kosova pod brojevima 2010, 2020, 2030, 2040, 2051, 3611, 3612, 3613 i 3614 Standardne klasifikacije preduzeća iz 2012. godine. Vredi napomenuti da određeni deo 595 preduzeća takođe čine mikro preduzeća pod šifrom delatnosti 2030 (proizvodnja građevinske i aluminijumske stolarije) koji nisu uključeni u uzorak posmatranih preduzeća. Obrazloženje za isključenje je što se ova preduzeća obično sastoje od malih prodavnica koje uglavnom obavljaju popravke, a ne proizvodnju na koju je ova studija prvenstveno usmerena. S obzirom da se sektor drvne industrije uglavnom se sastoji od mikro preduzeća, anketa je pokušala da pokrije sva mala, srednja i velika preduzeća i slučajan uzorak mikro preduzeća. Isključivanje preduzeća pod šifrom delatnosti 2030 je dovelo do krajnjeg uzorka koji se sastoji od 165 od 293 mikro preduzeća i 39 od 45 malih, srednjih i velikih preduzeća.

Sektor drvne industrije se smatra jednim od strateških sektora Kosova koji ima ogroman potencijal za razvoj. Prema navodima Poreske uprave Kosova, sektor drvne industrije se sastoji od 2% ukupnog broja delatnih preduzeća i 1% ukupnog broja registrovanih radnika na Kosovu. Većinu preduzeća čine mikro preduzeća, ali u okviru sektora deluje i veliki broj srednjih preduzeća. Osnovna delatnost preduzeća sektora drvne industrije se sastoji od izrade kuhinja i nameštaja. Uroševac je region sa najvećom koncentracijom preduzeća sektora drvne industrije.

Procenjuje se da je 2012. godine ukupan prihod od prodaje mikro preduzeća iznosio 41,000 evra, malih preduzeća 150,000 evra, a ukupan prihod od prodaje srednjih preduzeća se vrteo oko 1,5 miliona evra. Prosečan broj zaposlenih po preduzeću sektora drvne industrije je 2012. godine iznosio 15 zaposlenih, što predstavlja značajno povećanje od 7% zaposlenih po preduzeću koliko je zabeleženo 2011. godine. Ukupno 91% preduzeća je 2012. godine plasiralo gotove proizvode na domaće tržište, što je dovelo do 95% domaće prodaje.

Više od 90% anketiranih preduzeća je izjavilo da poseduje sopstvene mašine i opremu, a 80% sopstveno zemljište i radni prostor. Vrednost radnog prostora je 2012. godine povećana za 22%, a vrednost mašina za 77% u odnosu na 2011. godinu. Preduzeća sektora drvne industrije su 2012. godine prijavila da koriste oko dve trećine kapaciteta, što takođe predstavlja povećanje od 2011. godine.

Podaci iz ankete pokazuju da 95% preduzeća izrađuje gotove proizvode, 18% repromaterijale, a 10% sirovine. U proseku, 76% ukupnih troškova preduzeća odlazi na kupovinu sirovina i repromaterijala, dok isplata plata čini oko 16% ukupnih troškova. Većina preduzeća uvozi repromaterijale i sirovine koji se zatim obrađuju u gotove proizvode.

Prema podacima Agencije za statistiku Kosova obim izvoza drvne industrije se između 2010. i 2011. godine povećao za 11%, između 2011. i 2012. godine za 19%. Na osnovu procena za 2013. godinu, izvoz drvne industrije će se povećati za 50%. Podaci iz ankete otkrivaju da je skoro 15% izvoza sektora drvne industrije plasirano na tržište Balkana i ostala tržišta širom Evrope.

Sva anketirana srednja preduzeća tvrde da izvoze svoje proizvode. Mala preduzeća izvoze tek jednu trećinu svojih proizvoda, a, kao što se i očekivalo, mikro preduzeća izvoze mnogo manji procenat svojih proizvoda. Glavni izvozni proizvodi su prozori, vrata, kuhinje i nameštaj.

Između 2011. i 2012. godine, količina izvoza na nivou preduzeća je povećana za prosečnih 23%. Izvoznici preduzeća navode da visoki troškovi prevoza predstavljaju najznačajniju prepreku sa kojom se suočavaju tokom izvoza, dok drugu najveću prepreku predstavljaju ograničene mogućnosti za uspostavljanje veza sa međunarodnim mrežama preduzeća.

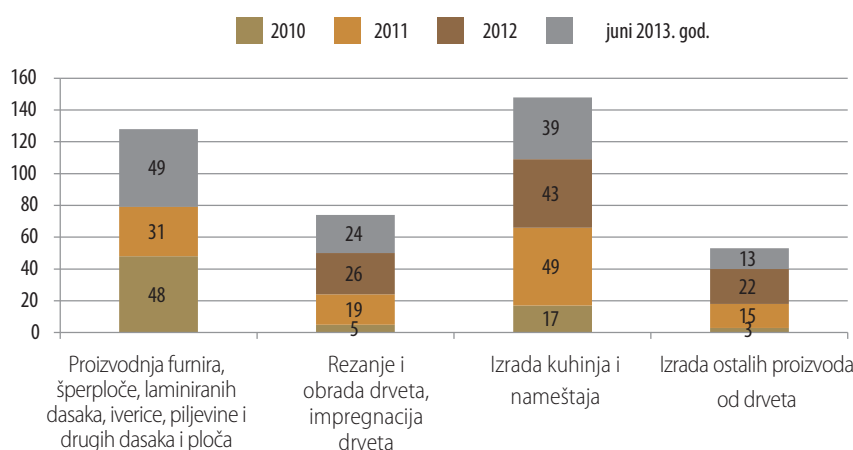
Oko 15% preduzeća sektora drvne industrije je preduzimalo određene inovativne delatnosti, među kojima se uglavnom našlo ažuriranje tehnologije i kupovina nove programske opreme. Pored toga, oko 90% preduzeća raspolažu registrovanim patentima i smatraju da proces registrovanja patenta ne predstavlja problem.

Na osnovu podataka za 2011. i 2012. godinu, svi pokazatelji na nivou preduzeća ukazuju na rast sektora drvne industrije: primećuju se pozitivne promene u ukupnom prihodu od prodaje, raste vrednost proizvodnje, broj zaposlenih i izvoz. Preduzeća u sektoru drvne industrije ulažu sredstva u nove proizvode i u razvoj radne snage. Preduzeća ne smatraju da su porezi visoki, ali jedna od najvećih prepreka za razvoj preduzeća i dalje preovlada: visoke kamatne stope na bankarske kredite.

2. Sektor drvne industrije: osnovni podaci

Između 2010. godine i juna 2013. godine, registrovano je 400 novih preduzeća u sektoru drvne industrije što znači da se godišnje u sektoru otvori prosečno 100 novih preduzeća (Slika 1). Izrada kuhinja i nameštaja je najčešće registrovana delatnost koju obavlja 50% novo registrovanih preduzeća sektora drvne industrije (Slika 1).

Slika 1: Broj registrovanih preduzeća, podaci po delatnosti

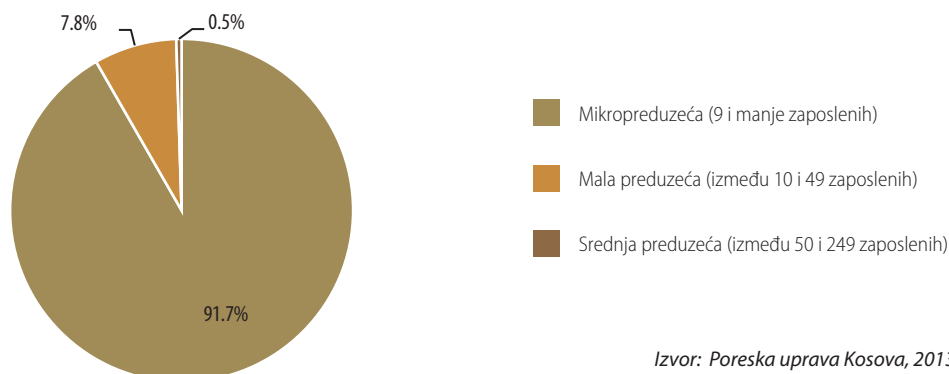

Izvor: Agencija Kosova za registraciju preduzeća, 2013. god.

2.1. Distribucija preduzeća, podaci po veličini

Prema podacima Poreske uprave Kosova, krajem 2012. godine 565 preduzeća od ukupno 21,615 registrovanih preduzeća na Kosovu je delovalo u okviru sektora za drvenu industriju. Drvnom industrijom pretežno dominiraju mikro i mala preduzeća (Slika 2).

Slika 2: Distribucija preduzeća, podaci po veličini

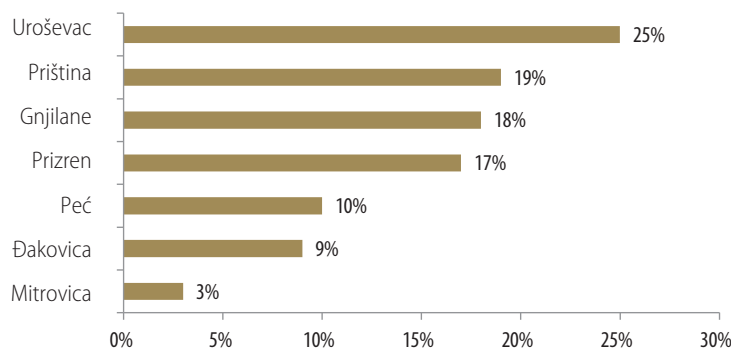

Izvor: Poreska uprava Kosova, 2013. god.

2.2. Distribucija preduzeća u sektoru drvne industrije po oblastima

Analiza podataka po oblastima pokazuje da je jedna četvrtina preduzeća koncentrisana u oblasti Uroševca (141 preduzeća od ukupno 565), 19% se nalaze u oblasti Prištine, 18% u Gnjilane, 17% u Prizrenu dok se preostalih 22% preduzeća nalaze u oblastima Peć, Đakovica i Mitrovica (Slika 3).

Slika 3: Distribucija preduzeća, podaci po oblastima

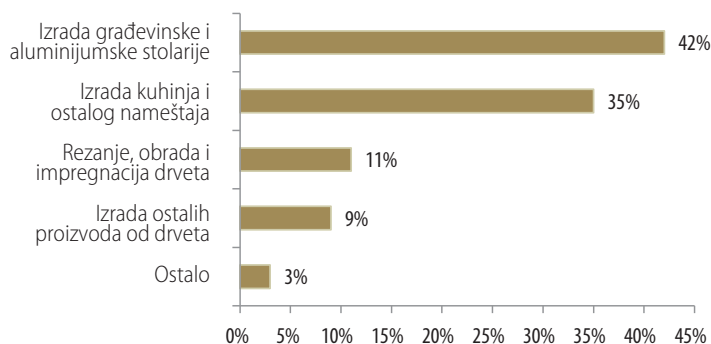

Izvor: Poreska uprava Kosova, 2013. god.

2.3. Distribucija preduzeća po delatnosti

Prema podacima baze podataka Poreske uprave Kosova, 44% preduzeća izrađuje kuhinje, nameštaj i druge proizvode od drveta (35% od ovih preduzeća izrađuju kuhinje i nameštaj, a 9% ostale proizvode od drveta, Slika 4). Više od 40% preduzeća iz sektora drvne industrije proizvode građevinsku i aluminijску stolariju, dok rezanje, obrada i impregnacija drveta predstavljaju manje uobičajene delatnosti među preduzećima sektora drvne industrije.

Slika 4: Distribucija preduzeća, podaci po glavnim delatnostima

Izvor: Poreska uprava Kosova, 2013. god.

2.4. Vlasnička struktura preduzeća iz sektora drvne industrije

Većina preduzeća (91%) sektora drvne industrije ima samo jednog vlasnika. U 2,5% slučajeva, glavni vlasnik preduzeća raspolaže sa manje od 50% dionica. Glavni vlasnici preduzeća u svim delovima uzorka posmatranih preduzeća raspolažu sa 91% deonica (Tabela 1).

Tabela 1: Vlasnička struktura

Udeo glavnog vlasnika	Procenat vlasništva nad preduzećem
Ispod 50%	2.5%
50%	2.0%
Između 50 i 100%	4.9%
100%	90.7%
Prosečan udeo	90.7%

Izvor: Anketa Programa Ujedinjenih nacija za razvoj, 2013. god.

Preduzeća sektora drvne industrije su skoro u potpunosti u domaćem vlasništvu. Samo je jedno od 204 anketiranih preduzeća prijavilo da se nalazi pod stranim vlasništvom posednika koji raspolaže sa 75% preduzeća. Oko 13,2% preduzeća je izvestilo da su vlasništvu drugih privatnih preduzeća (Tabela 2).

Tabela 2: Vlasništvo od strane drugih preduzeća

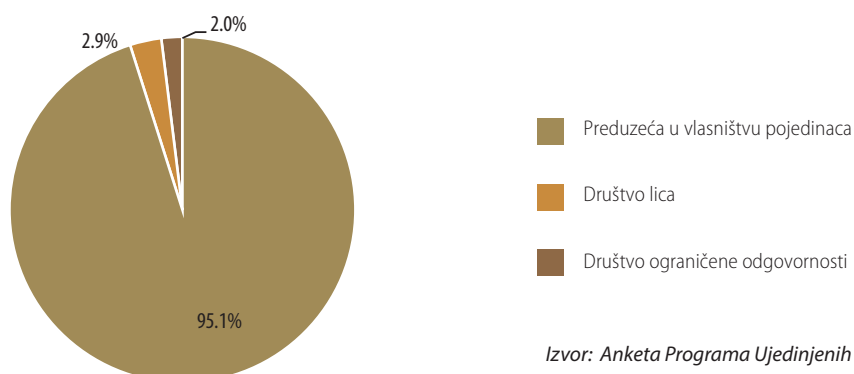
	Procenat preduzeća	Prosečan udeo
U vlasništvu privatnih preduzeća	13.2%	94.6%
U vlasništvu stranih preduzeća	0.5% (1 kompani)	75%

Izvor: Anketa Programa Ujedinjenih nacija za razvoj, 2013. god.

2.5. Pravna struktura i starosna dob preduzeća u sektoru drvne industrije

Rezultati ankete otkrivaju da 95% preduzeća čine preduzeća u vlasništvu pojedinaca, 2% ortačka društva, a 3% preduzeća su registrovana kao društva sa ograničenom odgovornošću (Slika 5).

Slika 5: Pravni status preduzeća, procentualni prikaz podataka

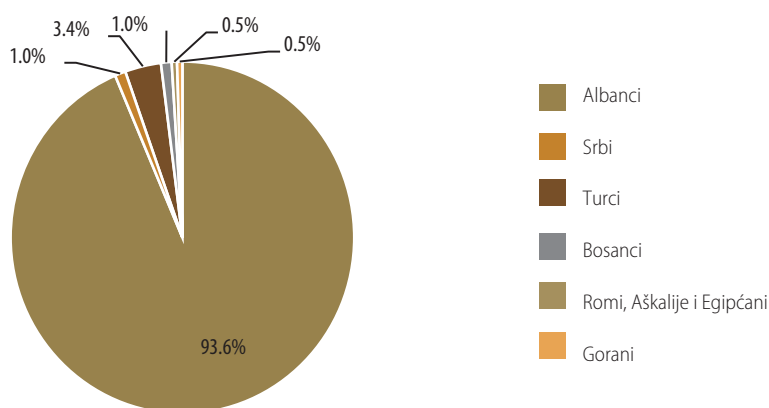

Izvor: Anketa Programa Ujedinjenih nacija za razvoj, 2013. god.

2.6. Starosna dob, rod i etnička pripadnost vlasnika preduzeća

Prosečna starosna dob vlasnika preduzeća sektora drvne industrije iznosi 43 godine života. Polovina svih vlasnika preduzeća je mlađa od 40 godina života, a najmlađi vlasnik ima 24 godine. Vlasnici anketiranih preduzeća su 94% Albanci, 3,4% Turci, 1% Srbi, a ostatak vlasnika je iz reda Bošnjaka, Gorana i zajednice Roma, Aškalija i Egipćana (Slika 6). Sektorom drvne industrije uglavnom dominiraju muškarci jer je 94% vlasnika preduzeća muškog roda.

Slika 6: Vlasništvo preduzeća, podaci po etničkoj pripadnosti

Izvor: Anketa Programa Ujedinjenih nacija za razvoj, 2013. god.

Glavni vlasnici preduzeća su izjavili da su završili prosečnih 12 godina obrazovanja što odgovara posedovanju srednje stručne spreme. Preciznije, 76,5% vlasnika poseduje srednju stručnu spremu, a ostatak poseduje više od 12 godina školovanja. Među glavnim vlasnicima preduzeća, prosek godina obrazovanja žena je veći (13 godina) u odnosu na opšti prosek.

Prvi dodatak 1: Profil uspešnog preduzeća na Kosovu

Smešteno na severu Kosova, preduzeće „Binni“ je jedno od najvećih preduzeća za obradu drveta na Kosovu. „Binni“ je preduzeće u porodičnom vlasništvu koje je počelo da posluje 1989. godine sa jednim zaposlenim, a sada zapošljava oko 80 radnika. Petorica braće, od kojih su se neki vratili iz Evrope, drže i upravljaju preduzećem „Binni“ od koga su stvorili priču o uspehu.

U početku, kapital preduzeća je bio skroman, ali je preduzeće uspelo brzo da se razvije. Naime, tokom poslednje tri godine preduzeće „Binni“ je ostvarilo prosečnu stopu rasta od 60%. Prema rečima vlasnika preduzeća, ovaj rast se može pripisati dobrom imidžu koji je preduzeće izgradilo ponudom visokokvalitetnih proizvoda i posvećenosti zadovoljstvu klijenata. Preduzeće spada u kategoriju specijalnih proizvođača, što znači da samo izrađuju proizvode po meri.

Iako se kamatne stope na Kosovu smatraju velikim u odnosu na međunarodne standarde, „Binni“ smatra da su krediti koji su dobili od banaka na Kosovu ključni za rast preduzeća, posebno s obzirom na ograničen početni kapital preduzeća.

Istaknuto je da velikom uspehu preduzeća doprinosi kvalifikovano osoblje, kao i korišćenje ažurirane tehnologije. Nedavno je preduzeće instaliralo najnoviju mašinu za farbanje sa UV lampom koju ne poseduje nijedno drugo preduzeće u regionu. Pored toga, „Binni“ koristi kvalitetne sirovine koje se uvoze uglavnom iz Njemačke, Hrvatske, Italije i drugih evropskih zemalja.

Uprkos činjenici da rade u vrlo konkurentnom sektoru, razvoj preduzeća „Binni“ je skoro u potpunosti zasnovan na domaćoj potražnji.

Preduzeće izvozi svoje proizvode u Švajcarsku, ali njihovi izvozi predstavljaju mali udeo ukupnih prihoda preduzeća. Tržište na Kosovu je i dalje najvažnije i najobećavajuće za preduzeće. Imajući u vidu ažuriranu tehnologiju, kvalitet sirovine i posvećenost zadovoljstvu kupaca, uprava preduzeća „Binni“ je uverena u nastavak razvoja.

Vlasnici preduzeća su izjavili da je nivo poreza na Kosovu razuman, posebno u poređenju sa onim što su doživeli u Nemačkoj. Jedna prepreka koju su istakli su carinske dažbine, kao i porez na dodatnu vrednost koji mora da bude plaćen pre isplaćivanja prihoda. Mogućnost otvaranja carinskog skladišta je pomenuta kao opcija kojoj bi se prišlo kako bi preduzeće izbeglo plaćanje carinskih dažbina pre prikupljanja prihoda. Postupak izvoza se smatra veoma jednostavnim, a, s obzirom da njihovi izvozi podležu niskoj stopi poreza tokom uvoza u strane zemlje (7% za Švajcarsku), preduzeće je odlučilo da produži liniju za izvoz. Međutim, identifikacija i ostvarivanje kontakata sa potencijalnim kupcima sa međunarodnog tržišta i dalje predstavlja izazov za preduzeće „Binni“.

3. Uložena sredstva i proizvodnja preduzeća odn. industrije

3.1. Ukupni troškovi sirovina, repromaterijala, ostali rashodi i troškovi uložениh sredstava

Anketirana preduzeća su prijavila da 75% ukupnih troškova preduzeća nastaju zbog kupovine sirovina i repromaterijala, dok isplata plata u proseku čini oko 16% ukupnih troškova (Tabela 3). Odnos troškova isplate plata u odnosu na ukupne troškove preduzeća je najniži kod mikro preduzeća. Udeo troškova za isplatu plata je najviši u preduzećima koje proizvode furnire, šperploču i daske.

Tabela 3: Prosečni mesečni troškovi uložениh sredstava, podaci izraženi u evrima

	Sirovine i repromaterijali	Troškovi isplate plata	Troškovi električne distribucije	Troškovi vodonabdevanja	Troškovi goriva	Ostalo
Mikro preduzeća (između 1 i 9 zaposlenih)	9,431	1,357	176	11	423	167
Mala preduzeća (između 10 i 49 zaposlenih)	18,211	6,324	885	24	1,226	967
Srednja preduzeća (između 50 i 249 zaposlenih)	136,667	28,050	2,300	113	2,025	850
Ukupno	13,220	2,756	337	15	594	387

Izvor: Anketa Programa Ujedinjenih nacija za razvoj, 2013. god.

Poreklo sirovina i repromaterijala je prilično raznovrsno (Tabela 4). Oko jedne trećine preduzeća u sektoru drvne industrije koriste sopstvene sirovine i repromaterijal, a 68% preduzeća dobijaju zalihe sa domaćih tržišta. Uvezene sirovine i repromaterijal uglavnom isporučuju domaći trgovci (u 38% slučajeva), a manje količine se kupuju od stranih trgovaca i direktno od proizvođača (17% i 13% preduzeća). Ovo može sugerisati da domaća preduzeća igraju važnu ulogu u snabdevanju preduzeća za obradu drveta koja učestvuju u proizvodnji. Ovo takođe može da znači da postoji razvijen lanac snabdevanja drvne industrije na Kosovu (tj. proizvodna preduzeća drvne industrije mogu da pronađu sirovine od dobavljača koji se nalaze u Kosovu). Interesantno je napomenuti da preduzeća koja dostavljaju svoje sirovine i repromaterijale su u mogućnosti da pokriju prosečnih 76% sopstvenih potreba. Pored toga, domaći trgovci su važni za preduzeća koja koriste uvezene sirovine i repromaterijale, jer udovoljavaju skoro dve trećine potreba preduzeća.

Tabela 4: Poređenje lokalnih i međunarodnih izvora snabdevanja sirovinama i repromaterijalom

	Snabdevanje sirovinom i repromaterijalima	
	Procenat preduzeća	Prosečna vrednost sirovina i repromaterijala (posrednih proizvoda)
Domaće tržište		
Iz proizvodnje preduzeća	34%	76%
Od domaćih dobavljača	68%	33%
Uvoz		
Od domaćih trgovaca	38%	63%
Od stranih trgovaca	17%	52%
Neposredno od proizvođača	13%	31%

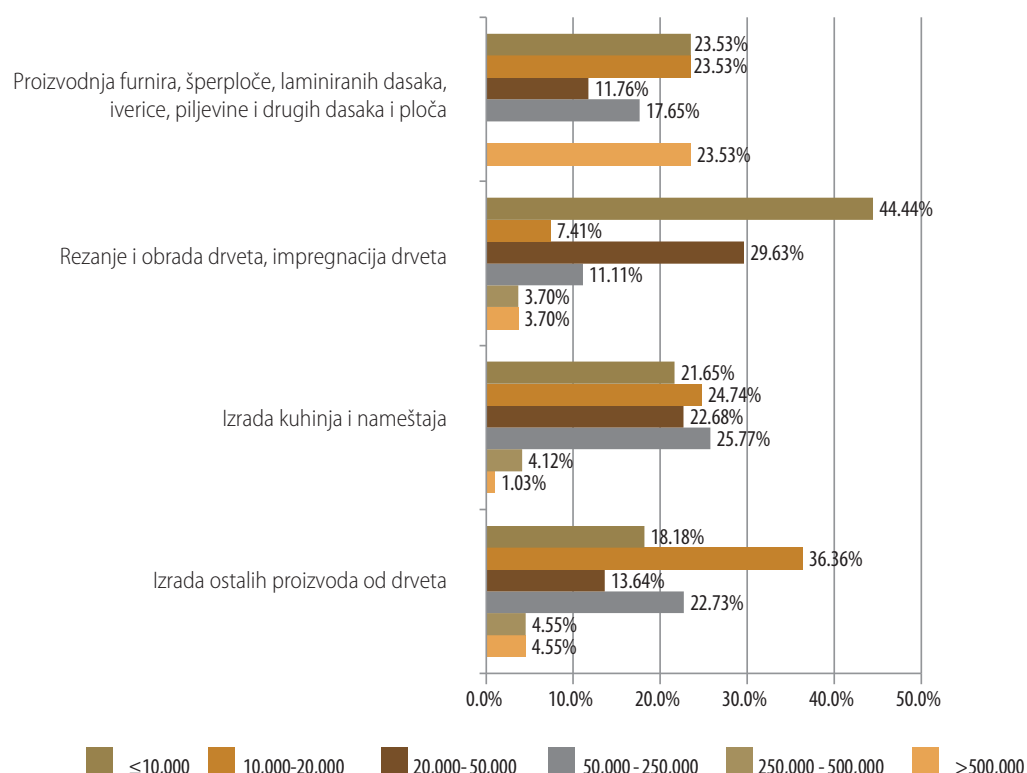
Izvor: Anketa Programa Ujedinjenih nacija za razvoj, 2013. god.

Kao što je prikazano na gornjoj tabeli, većina preduzeća uvozi repromaterijale i sirovine koji se zatim obrađuju u gotove proizvode. Samo 20% preduzeća uvozi gotove proizvode. Što se tiče porekla uvoza, oko jedna petina preduzeća uvozi iz Turske, 18% iz Crne Gore, a 13% preduzeća uvoze iz Nemačke. Ostale zemlje uvoznice preduzeća sektora drvne industrije su Norveška, Mađarska, Bugarska, Bosna i Hercegovina, itd.

3.2. Proizvodnja: vrednost i struktura proizvodnje

Preduzeća su prijavila da je vrednost proizvodnje u gotovo 50% preduzeća veća od 25,000 evra. Godišnja vrednost proizvodnje preduzeća koja izrađuju kuhinje i nameštaj iznosi između 2,5 i 5 miliona evra. Preduzeća su prijavila da je vrednost proizvodnje tokom perioda između 2011. i 2012. godine porasla u svim delatnostima (Slika 7 i Slika 7a). U proseku, vrednost proizvodnje je 2011. godine procenjena na 90,000 evra po preduzeću, dok je vrednost proizvodnje 2012. godine iznosila prosečnih 107,000 evra. To predstavlja povećanje od 18% u prosečnoj vrednosti proizvodnje tokom dve godine.

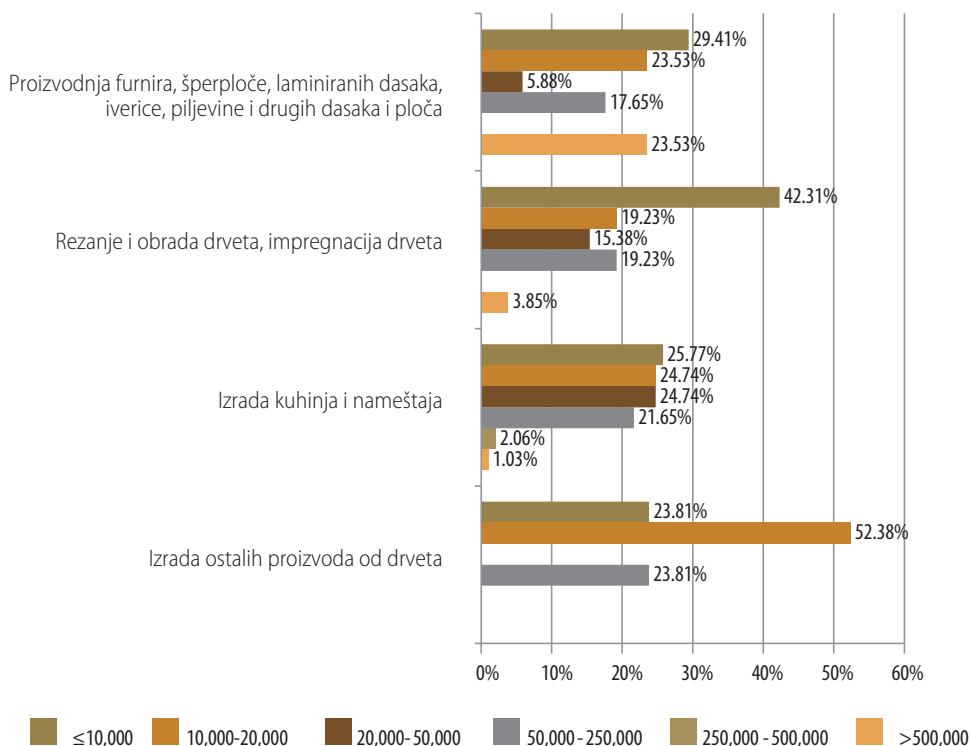
Slika 7A: Godišnja vrednost proizvodnje 2012. godine, podaci u evrima

Izvor: Anketa Programa Ujedinjenih nacija za razvoj, 2013. god.¹

¹ Kalkulacije odn. procenti obuhvataju samo ona preduzeća koja su pružila odgovor na ovo pitanje.

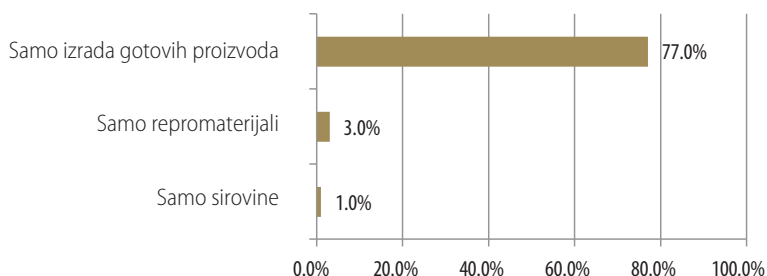
Slika 7B: Godišnja vrednost proizvodnje 2011. godine, podaci u evrima

Izvor: Anketa Programa Ujedinjenih nacija za razvoj, 2013. god.²

Podaci iz ankete pokazuju da 95% preduzeća izrađuju gotove proizvode, 18% izrađuju repromaterijale, a 10% sirovine. Preduzeća koja izrađuju gotove proizvode su izjavila da takvi proizvodi čine oko 94% njihove ukupne proizvodnje. Izveštava se da repromaterijali i sirovine, svaki zasebno, čine jednu trećinu i 15% ukupne proizvodnje preduzeća. Na Slici 8 je prikazano da 77% anketiranih preduzeća izrađuje samo gotove proizvode, 3% izrađuje isključivo repromaterijale, 1% izrađuje samo sirovine, dok preostalih 19% izrađuju mešavinu ovih proizvoda (Slika 8).

Slika 8: Procenat preduzeća koja se bave izradom samo jedne vrste robe

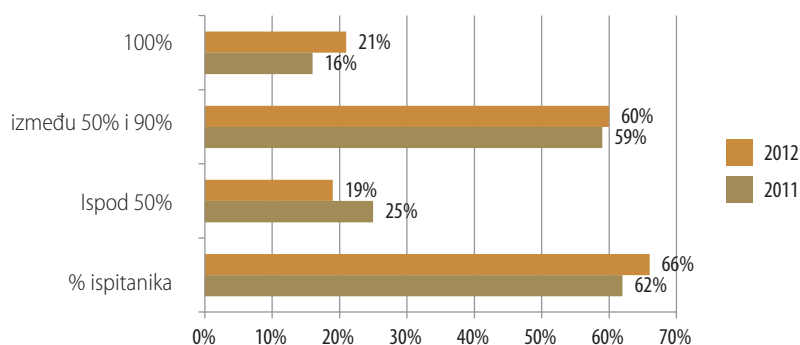
Izvor: Anketa Programa Ujedinjenih nacija za razvoj, 2013. god.

² Kalkulacije odn. procenti obuhvataju samo ona preduzeća koja su pružila odgovor na ovo pitanje.

3.3. Nivo korišćenja kapaciteta

Preduzeća sektora drvne industrije su 2012. godine prijavila da koriste oko dve trećine kapaciteta i da je 2012. godine došlo do povećanja u korišćenju kapaciteta (Slika 9). Takođe, 21% preduzeća je 2012. godine realizovalo puno korišćenje kapaciteta, što je pet procentnih poena više u odnosu na 2011. godinu. Broj preduzeća koja su prijavila da koriste manje od 50% kapaciteta je smanjen za 6 procentnih poena sa 25% na 19% između 2011. i 2012. godine.

Slika 9: Korišćenje kapaciteta, podaci za 2011. i 2012. godinu

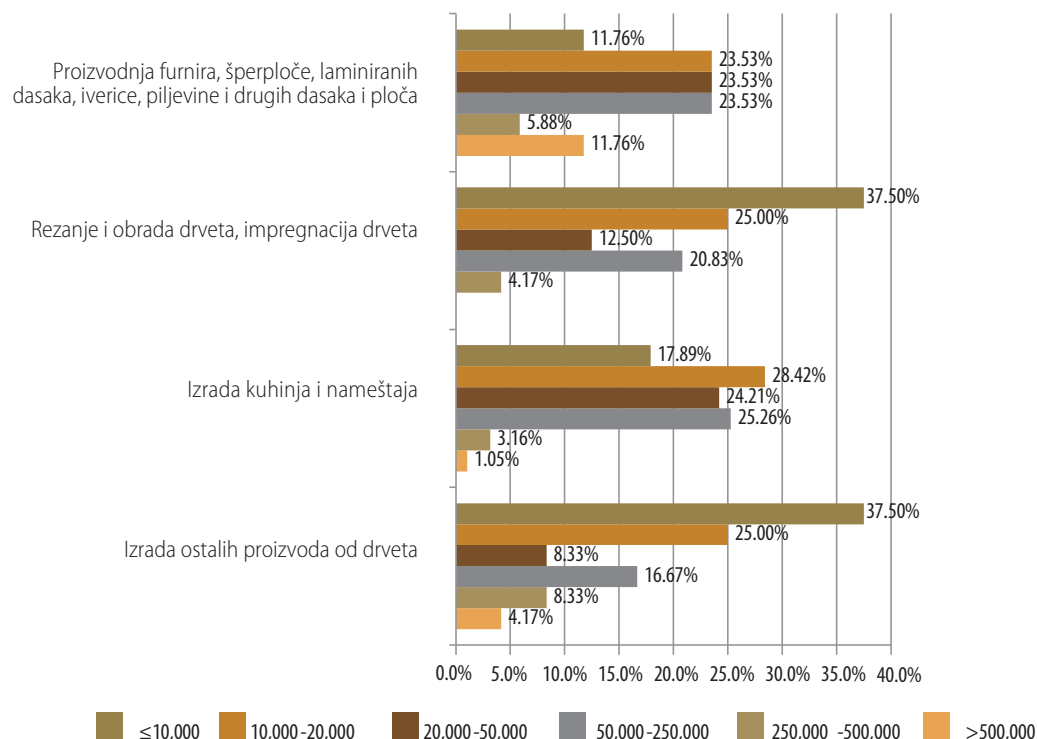

Izvor: Anketa Programa Ujedinjenih nacija za razvoj, 2013. god.

3.4. Ukupni prihod od prodaje i lokalna u odnosu na međunarodnu distribuciju odn. kanale prodaje

Skoro jedna trećina preduzeća je 2012. godine prijavila godišnji prihod od prodaje iznad 50,000 evra (Slika 10). Godišnji ukupni prihod od prodaje preduzeća za izradu kuhinja i nameštaja je dosegao oko 5 miliona evra. Prosečan ukupni prihod od prodaje čitavog sektora je povećan za 7% sa 2011. na 2012. godinu. Ovaj rast je bio najveći među preduzećima koja izrađuju kancelarijski i nameštaj za trgovačke objekte. Prosečna prodaja mikro preduzeća je iznosila 41,000 evra, malih preduzeća 150,000 evra, a srednja preduzeća su ostvarila prodaju od 1,5 miliona evra.

Slika 10: Prodaja 2012. godine, podaci prema glavnim delatnostima

Izvor: Anketa Programa Ujedinjenih nacija za razvoj, 2013. god.

U principu, preduzeća koja posluju u sektoru drvne industrije uglavnom vrše prodaju na domaćem tržištu. Tokom 2011. i 2012. godine, manje od 15% preduzeća je vršilo prodaju u inostranstvu (Tabela 5). Više od 80% preduzeća prodaju samo na Kosovu, a manje od 1% prikuplja prihode isključivo sa međunarodnih tržišta. Ovo može da sugerise da Kosovo predstavlja važno tržište za strana preduzeća sektora drvne industrije. Ukoliko posmatramo prosečnu prodaju po tržištima, primećujemo da preduzeća koja su izjavila da vrše prodaju na kosovskom tržištu (91%) ostvaruju 95% ukupnog prometa od prodaje na domaćim tržištima. Iako je nekoliko preduzeća aktivno na međunarodnim tržištima, ta preduzeća izjavljuju da ostvaruju jednu petinu prodaja iz izvoza.

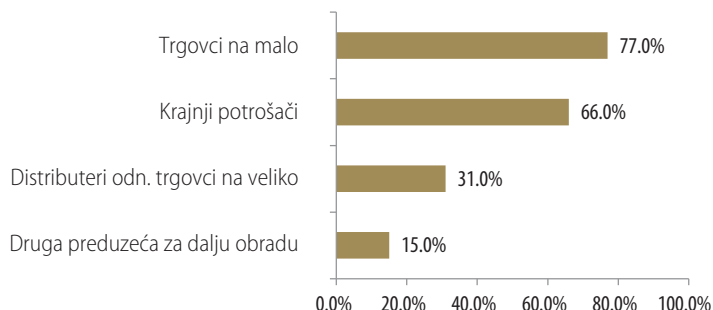
Tabela 5: Domaća i međunarodna prodaja

	Procenat preduzeća	
	2011. god.	2012. god.
Domaća prodaja	96%	99.5%
Prodaja na međunarodnom tržištu	12%	13.3%
Samo na domaćem tržištu	84%	83%
Samo na međunarodnom tržištu	0.5%	0.5%
	2011. god.	2012. god.
Prosečna domaća prodaja	95%	95%
Prosečna međunarodna prodaja	20%	20%

Izvor: Anketa Programa Ujedinjenih nacija za razvoj, 2013. god.

Iako se trenutno mali udeo preduzeća sektora drvne industrije bavi izvozom, skoro jedna trećina planira da to učini u budućnosti. Oko 77% preduzeća prodaje svoje proizvode trgovcima na malo, a 66% prodaje svoje proizvode direktno krajnjim potrošačima. Samo 15% preduzeća prodaju svoje proizvode drugim preduzećima za dalju obradu.

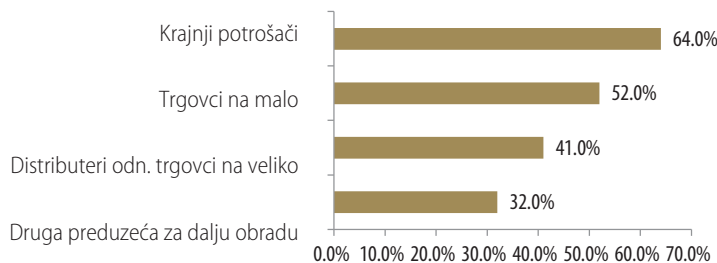
Slika 11: Kanali prodaje odn. distribucije

Izvor: Anketa Programa Ujedinjenih nacija za razvoj, 2013. god.

U pogledu količine prodaje, preduzeća koja su izjavila da vrše neposrednu prodaju potrošačima ostvaruju prosečnih 64% ukupnog prihoda od prodaje, 52% ukupnog prihoda od prodaje ostvaruju preduzeća koja su prijavila da vrše prodaju trgovcima na malo, dok distributeri odn. trgovci na veliko ostvaruju 41% (Slika 12).

Slika 12: Količina prodaje, podaci po vrstama kupaca

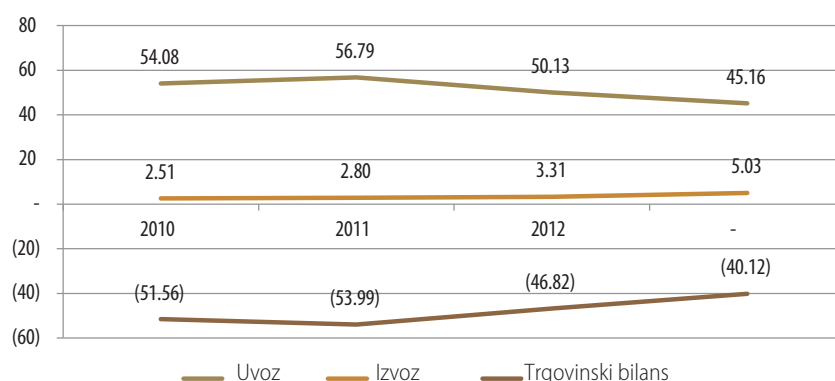
Izvor: Anketa Programa Ujedinjenih nacija za razvoj, 2013. god.

4. Izvoz: industrijski bilans, vrednost na nivou preduzeća i prepreke za izvoz

4.1. Trgovinski bilans industrije

Količina izvoza drvne industrije se između 2010. i 2011. godine povećala za 11%, između 2011. i 2012. godine za 19%, a na osnovu procena za 2013. godinu, izvoz drvne industrije će se povećati za 50% (Slika 13). U proseku, uvezena količina proizvoda od drveta je spala tokom perioda između 2010. i 2012. godine. Zbog toga, trgovinski bilans se u ovom periodu poboljšao.

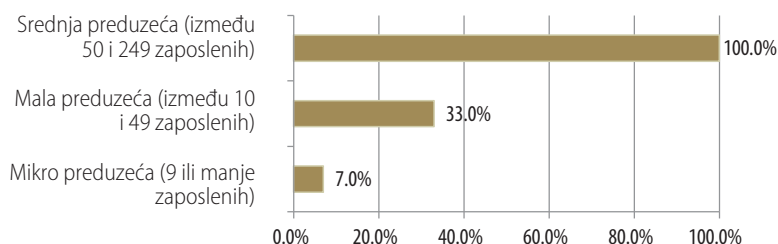
Slika 13: Trgovinski bilans proizvodnje, podaci u hiljadama evra

Izvor: Carine Kosova, 2013. god.

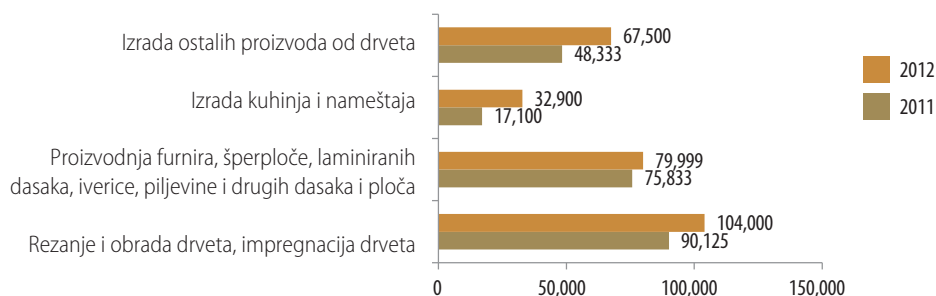
4.2. Izvozne delatnosti na nivou preduzeća

Kao što smo ranije naveli, rezultati ankete otkrivaju da 13,3% preduzeća sektora drvne industrije izvozi svoje proizvode. Distribucija podataka po veličini preduzeća pokazuje da sva srednja preduzeća, jedna trećina malih preduzeća i, kao što se i očekuje, mnogo manji procenat mikro preduzeća izvoze svoje proizvode (Slika 14).

Tabela 14: Izvozne delatnosti, podaci po veličini preduzeća

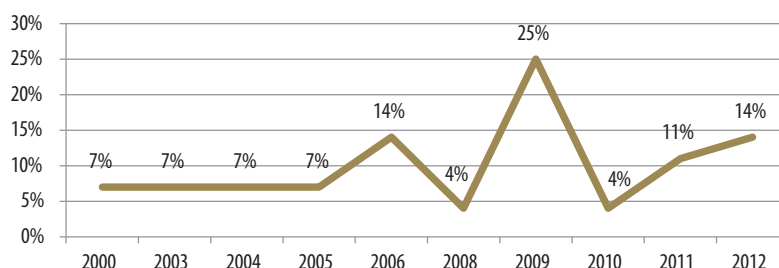
Izvor: Anketa Programa Ujedinjenih nacija za razvoj, 2013. god.

Glavni izvozni proizvodi su prozori, vrata, kuhinje i nameštaj. Između 2011. i 2012. godine, vrednost izvoza se povećala za prosečnih 23% (Slika 15). Iako se prosek izvoza kretao između 50,000 i 60,000 evra, nekoliko preduzeća je izvelo godišnje količine vrednosti koje premašuju 200,000 evra.

Slika 15: Količina izvoza, podaci po delatnosti preduzeća izraženi u evrima

Izvor: Anketa Programa Ujedinjenih nacija za razvoj, 2013. god.

U relativnom smislu, povećanje količine izvoza je najviše za kuhinje i nameštaj. Glavna odredišta proizvoda sektora drvne industrije su Albanija, Crna Gora i Švajcarska. Veruje se da će destinacije budućih izvoza uglavnom uključivati evropske zemlje, poput Nemačke, Austrije i Švajcarske. Kao što smo ranije naveli, 20% ukupnog prihoda od prodaje izvoznih preduzeća dolazi iz ove delatnosti. Godina 2009. je zabeležila značajno povećanje u broju izvoznih preduzeća (Slika 16). Manji deo preduzeća je počelo sa izvoznim delatnostima 2010. godine, što se može pripisati globalnoj krizi. Međutim, posle 2010. godine, sve više i više preduzeća su se pridružila međunarodnim tržištima.

Slika 16: Godina kada je preduzeće počelo sa izvoznim delatnostima, podaci u procentima ukupnog broja anketiranih preduzeća

Izvor: Anketa Programa Ujedinjenih nacija za razvoj, 2013. god.

4.3. Prepreke za izvoz

Izvozna preduzeća su zamoljena da ocene nekoliko prepreka sa kojima su se suočavali tokom izvoza. Vrednosti ocenjenih prepreka se kreću između 0 i 10 gde 0 označava da predmetni problem ne predstavlja prepreku, a 10 da predstavlja tešku prepreku. Pitanje je takođe podeljeno na prvu i drugu glavnu prepreku. Rezultati otkrivaju da izvozna preduzeća smatraju visoke troškove prevoza za glavnu prepreku za izvoz, a zatim carinski postupak (Tabela 6). Skoro jedna trećina preduzeća je spomenula prepreke koje predstavljaju vize, carinske dažbine i odnosi sa Srbijom. Interesantno je da skoro 40% preduzeća nije moglo da imenuju prepreke sa kojima se suočavaju tokom izvoznih delatnosti.

Kada su zamoljeni da se izjasne o drugoj glavnoj prepreci za izvozne delatnosti, dve trećine ispitanika je izjavilo da ne znaju da li je glavna prepreka vezana za kontrolu kvaliteta, fitosanitarna pitanja ili pitanja viza.

Tabela 6: Prepreke tokom izvoznih delatnosti (samo izvozna preduzeća)

	Prva glavna prepreka, podaci u procentu preduzeća
Troškovi prevoza	17.9%
Carinski postupak	7.1%
Ograničene mogućnosti za uspostavljanje veza sa međunarodnim poslovnim mrežama	3.6%
Drugi razlozi (vize, carinske dažbine, odnosi sa Srbijom)	32.1%
Ne znam	39.3%

	Druga glavna prepreka, podaci u procentu preduzeća
Efikasnost carinske uprave u zemljama provoza	3.7%
Efikasnost carinskih agenata	3.7%
Politički odnosi sa zemljom uvoznicom	3.7%
Ograničene mogućnosti za uspostavljanje veza sa međunarodnim poslovnim mrežama	7.4%
Ostalo (kontrola kvaliteta, fitosanitarna problematika, vize)	18.5%
Ne znam	62.9%

Izvor: Anketa Programa Ujedinjenih nacija za razvoj, 2013. god.

Anketirana preduzeća su takođe zamoljena da ocene značaj određenih prepreka (vrednosti procene: vrednost 0 označava da predmetni problem ne predstavlja prepreku, a 10 da predstavlja tešku prepreku). Primećeno je da preduzeća smatraju da su najveće prepreke za izvoz loša efikasnost carina u zemljama provoza i zemljama uvoznicama, visoki troškovi bankarskih garancija i politički odnosi sa zemljama uvoznicama (Tabela 7).

Tabela 7: Prepreke za izvoz, prosek vrednosti (samo za izvozna preduzeća)

	Prosečne vrednosti
Efikasnost carinske uprave u zemljama provoza ili zemljama uvoznicama	6.04
Visoki troškovi bankarskih garancija	5.77
Ograničene mogućnosti za uspostavljanje veza sa međunarodnim poslovnim mrežama	5.73
Politički odnosi sa zemljom uvoznicom	5.54
Loša efikasnost carinskih agenata i posrednika	5.23
Carinski postupak	5.19
Manjak finansijskih sredstava	4.92
Troškovi prevoza	4.62
Međunarodni standardi kvaliteta (sanitarni, fitosanitarni i drugi industrijski standardi)	4.08
Infrastruktura tokom provoza ili u zemlji uvoznici	3.77

Izvor: Anketa Programa Ujedinjenih nacija za razvoj, 2013. god.

Među dodatnim preprekama za izvoz su navedene one koje se odnose na izdavanje potvrda za osiguranje kvaliteta, neefikasno upravljanje, nespremnost vlasnika preduzeća da prošire proizvodnju i loše snabdevanje električnom energijom.

Vlada Kosova rešava problematiku vezanu za troškove prevoza, vreme i troškove (transakcije) za okončanje carinskog postupka. Očekuje se da će troškovi prevoza da se smanje po završetku izgradnje auto-puta R7 koji će povezivati Kosovo sa Albanijom i Srbijom i auto-puta R6 prema Makedoniji čija se izgradnja očekuje 2014. godine. Sa druge strane, nedavno je došlo do reforme regulatornog okvira za preko graničnu trgovinu, tako da je broj dokumenata neophodnih za izvoz u većoj meri smanjen što je dovelo do 20% smanjenja u troškovima trgovine.³

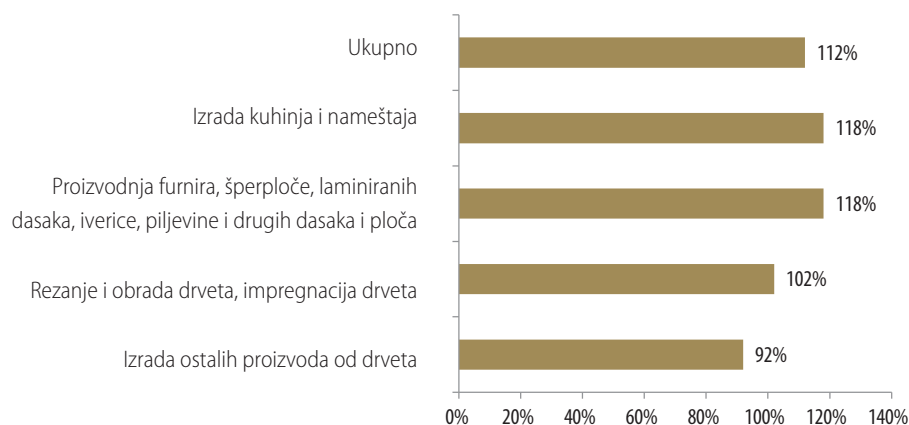
3 Članak objavljen na internet stranici Ministarstva za trgovinu i industriju: <http://www.mti-ks.org/sr/Reforme-poslovanja>.

5. Zaposlenje, ljudski kapaciteti i razvoj radne snage u preduzećima odn. industriji

5.1. Struktura zapošljavanja, podaci po rodu, starosnoj dobi i stručnoj spremi zaposlenika

Prema navodima Poreske uprave Kosova, sektor drvne industrije je 2012. godine zapošljavao 1% radnika na Kosovu. Pored toga, rezultati ankete pokazuju da je 2012. godine prosečan broj zaposlenih po preduzeću sektora drvne industrije iznosio 15 radnika što predstavlja značajno povećanje od 7% po preduzeću u odnosu na 2011. godinu. U proseku, stopa zaposlenosti je povećana za 112% u sektoru drvne industrije sa 2011. na 2012. godinu (Slika 17). Preduzeća koja izrađuju nameštaj i kuhinje su među onima koja su doživela najveći porast u pogledu zapošljavanja i to 118%. Na nivou preduzeća, 2012. godine je zapošljavanje žena povećano za 30%. S obzirom na ukupan broj zaposlenih žena, broj žena zaposlenih u sektoru drvne industrije je povećan za 200% (sa 122 na 354 zaposlene žene).

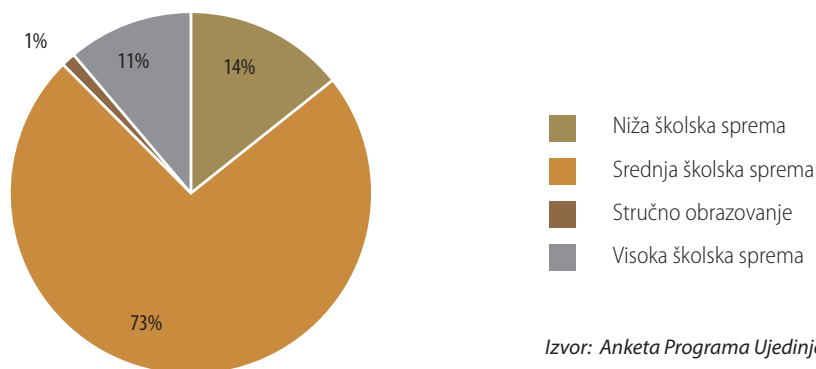
Slika 17: Rast preduzeća (stopa rasta po broju zaposlenih)

Izvor: Anketa Programa Ujedinjenih nacija za razvoj, 2013. god.

Oko 70% zaposlenih poseduje srednju stručnu spremu. Iako je prijavljeno da 11% zaposlenih poseduje visoko školsko obrazovanje, ispitanici su ustvrdili da samo 1% zaposlenih poseduje stručno obrazovanje, a 14% poseduje nižu školsku spremu (Slika 18).

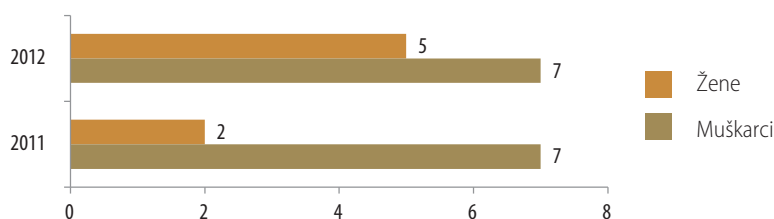
Slika 18: Stručna sprema zaposlenih

Izvor: Anketa Programa Ujedinjenih nacija za razvoj, 2013. god.

Sektorom drvne industrije dominiraju muškarci. Samo jedna četvrtina preduzeća zapošljava žene. Prosečan broj muškaraca zaposlenih u preduzećima sektora drvne industrije je veći od broja žena (2 žene i 7 muškaraca 2011. godine i 5 žena i 7 muškaraca 2012. godine). Međutim, ova razlika je opala u periodu između 2011. i 2012. godine (Slika 19).

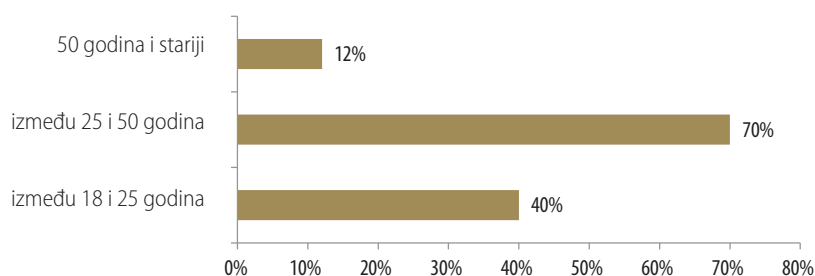
Slika 19: Rodni sastav zaposlenih

Izvor: Anketa Programa Ujedinjenih nacija za razvoj, 2013. god.

Ovaj sektor karakteriše zapošljavanje radnika srednje starosne dobi jer 70% zaposlenih pripadaju starosnoj grupi između 25 i 50 godina života (Slika 20). Međutim, pošto mladi čine 40% osnovice zaposlenih u ovom sektoru, čini se da sektor drvne industrije takođe privlači mlade.

Slika 20: Starosna struktura zaposlenih

Izvor: Anketa Programa Ujedinjenih nacija za razvoj, 2013. god.

Pored toga, ovaj sektor pruža važne doprinose održivom zapošljavanju: skoro sva preduzeća raspolažu osobljem koje obavlja poslove sa punim radnim vremenom koje čini 90% svih vrsta zaposlenja u tom sektoru. Samo 3% preduzeća zapošljava osoblje na nepuno radno vreme, a njihov udeo u ukupnom broju zaposlenih u preduzećima sektora drvne industrije iznosi samo 27%. Manje od 15% preduzeća zapošljava sezonske radnike koji predstavljaju 15% zaposlenih u ovim preduzećima.

Skoro 10% preduzeća zapošljava nealbanske radnike čiji broj u tim preduzećima se kreće oko 2 zaposlena. Najveći udeo nealbanskih radnika dolazi iz zajednice Roma, Aškalija, Egipćana i građana turske etničke pripadnosti.

5.2. Stavovi preduzeća o stepenu kvalifikovanosti radne snage

Rezultati ankete pokazuju da preduzeća smatraju manjak kvalifikovanih radnika za veću zabrinutost od troškova rada kvalifikovanih radnika (Slika 21). Kao što se može videti na narednoj slici, manjak radnika sa adekvatnim obrazovanjem odn. kvalifikacijama se smatra za glavni problem u 46% anketiranih preduzeća, sledi 42% ispitanika koji tvrde da u sektoru drvne industrije postoji manjak osoblja sa visokom školskom spremom, kao i 40% onih koji su izjavili da postoje problemi sa manjkom zaposlenih koji poseduju profesionalno (stručno) obrazovanje koje je usko vezano za poslove koji se obavljaju u sektoru. Skoro jedna četvrtina preduzeća sektora drvne industrije je izjavila da su radnici sa visokom školskom spremom i maturanti srednjih stručnih škola skupi, dok 35% preduzeća tvrde da su kvalifikovani radnici skupi.

Slika 21⁴ : Snabdevanje i troškovi kvalifikovanih radnika

Izvor: Anketa Programa Ujedinjenih nacija za razvoj, 2013. god.

4 Napomena: Odgovori su „Da“, „Ne“, „U određenom smislu“ i „Ne znam“. Na slici je prikazan samo procenat preduzeća koji su odgovorili „Da“.

5.3. Razvoj radne snage

Rezultati ankete pokazuju da skoro jedna petina preduzeća sektora drvne industrije pruža obuku za svoje zaposlene. Četvrtina (75%) srednjih i 100% velikih preduzeća ističe da pruža obuku za zaposlene i samo 13,4% i 37,1% malih i mikro preduzeća.

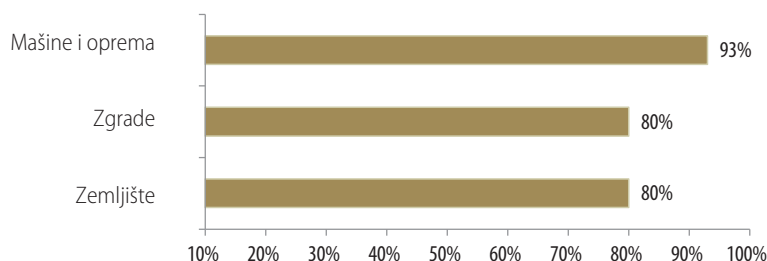
Znajući da veći deo zaposlenih u sektoru prerade drveta čine muškarci, veći udeo preduzeća je navelo da se obuka pruža muškarcima, radije nego ženama. Samo 13% zaposlenih žena u odnosu na 21% zaposlenih muškaraca su primale obuku. Većina obuka je organizovana na radnom mestu i bila vezana za unapređivanje veština radnika u proizvodnji. Međutim, samo 5 od 204 anketiranih preduzeća sektora drvne industrije takođe izveštavaju da ulažu sredstva u poboljšanje veština rukovođenja i prezentacije svojih zaposlenih.

6. Aktiva, ulaganja i inovacije u preduzećima odn. industriji

6.1. Ukupna aktiva preduzeća

Većina aktive preduzeća je u vlasništvu anketiranih preduzeća, dok se samo mali deo aktive iznajmljuje: 93% preduzeća poseduje svoje mašine i opremu, a 80% preduzeća sektora drvne industrije poseduje svoje zemljište i radni prostor (Slika 22). Tokom 2012. godine, ukupna vrednost imovine anketiranih preduzeća je procenjena na 46 miliona evra, prosečna vrednost zemljišta 120,000 evra, zgrada 180,000 evra i mašina i opreme 115,000 evra. Poređenje ovih cifara sa stanjem iz 2011. godine pokazuje da je vrednost zgrada tokom 2012. godine porasla za 22% i mašina za 77%. Međutim, procenjuje se da je vrednost zemljišta opala za više od 20%, ali se to može pripisati promenama na tržištu zemljišta.

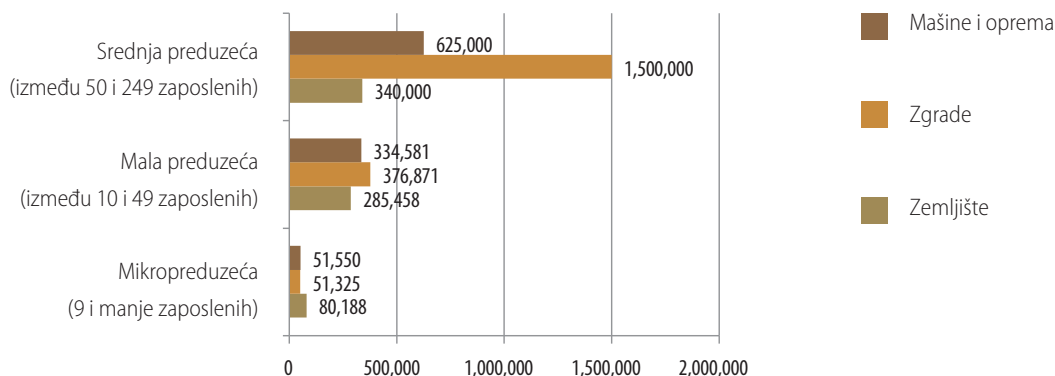
Slika 22: Posedovanje imovine

Izvor: Anketa Programa Ujedinjenih nacija za razvoj, 2013. god.

Zgrade predstavljaju veći deo ukupne imovine srednjih preduzeća nego preduzeća drugih veličina (Slika 23). Prosečna vrednost objekata srednjih preduzeća iznosi 1,5 miliona evra, dok se vrednost njihovih mašina procenjuje na 625,000 evra. Što se tiče objekata kojima raspolažu mikro preduzeća, zemljište čini 44% ukupne imovine, dok zgrade i mašine i oprema čine jednak udeo u preostalim 56% imovinske vrednosti. U malim preduzećima zgrade čine najveći deo imovine (38%), slede mašine i oprema (34%), a najmanji doprinos za vrednost imovine dolazi od zemljišta (29%).

Slika 23: Vrednost imovine, podaci po veličini preduzeća

Izvor: Anketa Programa Ujedinjenih nacija za razvoj, 2013. god.

6.2. Ukupna ulaganja, inovacije i organizacione promene u preduzećima

Više od 20% preduzeća sektora drvne industrije je ulagalo sredstva u nove proizvode tokom 2012. godine. Prosečna ukupna vrednost svih ulaganja preduzeća je iznosila 90,000 evra. Doznake predstavljaju važan izvor ulaganja za sektor drvne industrije: 30% preduzeća koja su ulagala sredstva u nove proizvode su koristile doznake za izvor finansiranja. Prosečna visina doznaka koja je korišćena za ulaganja preduzeća je iznosila 50,000 evra. Oko 15% preduzeća sektora drvne industrije je preduzimalo određene inovativne delatnosti koje su uglavnom uključivale ažuriranje tehnologije i kupovinu nove programske opreme. Skoro 10% preduzeća su sprovedla inovativne marketinške strategije koje su se uglavnom odnosile na novi dizajn proizvoda. Samo 4% preduzeća je uvelo inovativne organizacione promene.

Prosečna stopa intenziteta kapitala (mašine i oprema odn. ukupni prihod od prodaje) iznosi 2,6%.⁵ Intenzitet kapitala je manji među srednjim preduzećima (1,73%), slede mikro preduzeća (2,7%) i mala preduzeća (2,2%).

6.3. Stavovi preduzeća o razvoju novih proizvoda odn. usluga i zaštiti industrijske imovine na Kosovu

Neka preduzeća za preradu drveta osećaju da postojeći nivo zaštite imovinskih prava na Kosovu negativno utiče na sektor ili u pogledu razvoja novih proizvoda odn. usluga (21% preduzeća) ili u smislu prebacivanja delatnosti međunarodnih preduzeća (10% preduzeća) (Tabela 8). Kopiranje proizvoda i nelojalna konkurencija se smatraju za glavne posledice lošeg sprovođenja imovinskih prava.

⁵ Originalni interval promenljive vrednosti „ukupan prihod od prodaje“ je pretvoren u stalnu promenljivu dodeljivanjem srednjih vrednosti na svaki interval.

Tabela 8: Stavovi o zaštiti imovinskih prava

Da li trenutni nivo zaštite imovinskih prava utiče na preduzeća sektora drvne industrije?	Procenat preduzeća
Ne	38%
Da, sprečava preduzeća u razvijanju proizvoda odn. usluga	21%
Da, sprečava preduzeća u prebacivanju delatnosti međunarodnih preduzeća	10%
Ne znam	31%

Izvor: Anketa Programa Ujedinjenih nacija za razvoj, 2013. god.

Podaci istraživanja pokazuju da je 87% preduzeća registrovalo patente od kojih se 86% pojavilo na tržištu od 2000. godine. Pored toga, preduzeća ne osećaju da je postupak registracije patenata problematičan (Tabela 9).

Tabela 9: Registracija patenata i stavovi o postupku za registraciju

	Procenat preduzeća
Preduzeće je registrovalo patent	87%
Poteškoće tokom registrovanja licenci odvrćaju poslovni razvoj	8%

Izvor: Anketa Programa Ujedinjenih nacija za razvoj, 2013. god.

7. Poslovno okruženje

7.1. Stimulativne mere za preduzeća koja posluju u industriji

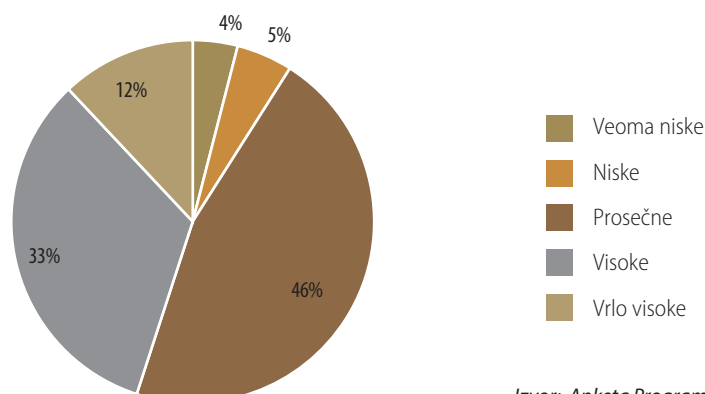
Drugi dodatak: Stimulativne mere za preduzeća koja posluju u industriji

- Nema carine na uvoz tehnologije.
- Odobrenje carinskog skladišta preduzećima omogućava da obustave plaćanje poreza na dodatu vrednost za sirovine do tretiranja roba. Porezi se ne plaćaju u slučajevima izvoženja uvozne robe.
- Postoji mogućnost odgađanja plaćanja poreza na dodatu vrednost na uvoz odabranih postrojenja i mašina do 6 meseci (kako bi se omogućilo da se postrojenja i mašine stave u pogon pre plaćanja poreza na dodanu vrednost).
- Izdavanje odobrenja za privremeni izvoz, uvoz i pasivnu doradu omogućavaju preduzećima da odgode plaćanje poreza za neko vreme. Porezi se ne plaćaju u slučajevima izvoženja uvozne robe.

7.2. Stavovi preduzeća o stopama poreza na Kosovu

Skoro polovina svih preduzeća sektora drvne industrije je izjavila da je stopa poreza na Kosovu prosečna, tj. nije ni visoka, ni niska (Slika 24). Oko jedne trećine preduzeća smatra da su porezi visoki, a 12% smatra da su vrlo visoki. Interesantno je da 8% preduzeća vidi stopu poreza kao nisku ili veoma nisku (Slika 24).

Slika 24: Stavovi preduzeća o stopama poreza na Kosovu

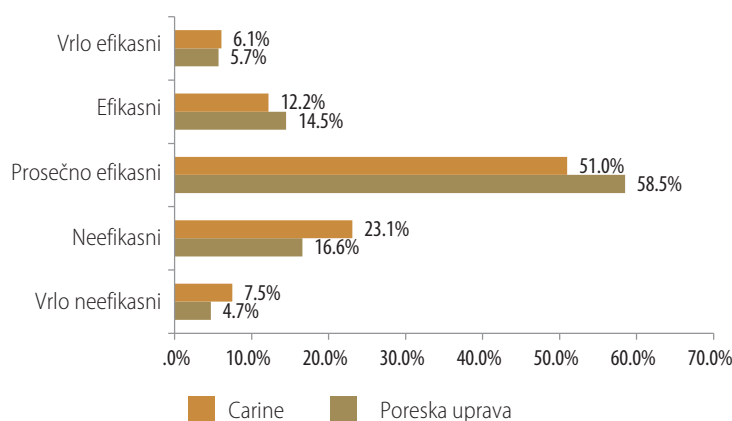
Izvor: Anketa Programa Ujedinjenih nacija za razvoj, 2013. god.

Većina preduzeća koji smatraju da je stopa poreza visoka je primetila da to može biti zbog niske profitne marže koju ostvaruju. Ističe se da je porez na dodatu vrednost jedan od većih poreza.

7.3. Stavovi preduzeća o radu Poreske uprave Kosova i Carina Kosova

Ukupno gledano, preduzeća sektora drvne industrije smatraju da su poreska i carinska uprava relativno efikasne u obavljanju poslova iz svoje nadležnosti (Slika 25). Oko 80% preduzeća je izjavilo da je Poreska uprava Kosova efikasna ili vrlo efikasna u obavljanju poslova iz svoje nadležnosti. Oko 70% anketiranih preduzeća dele takve stavove u pogledu efikasnosti Carine Kosova.

Slika 25: Stavovi preduzeća o obavljanju poslova poreske i carinske uprave

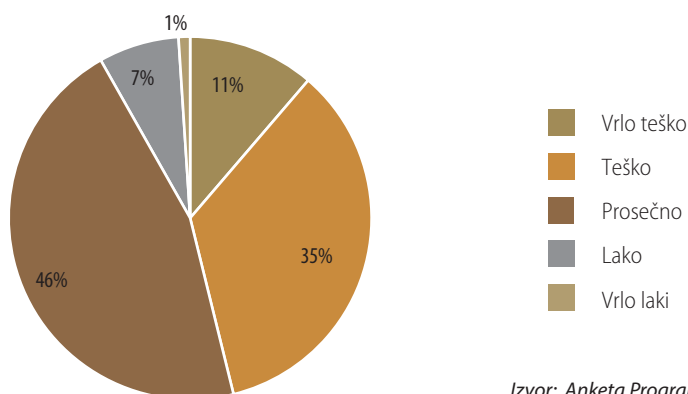

Izvor: Anketa Programa Ujedinjenih nacija za razvoj, 2013. god.

7.4. Stavovi preduzeća o troškovima finansiranja na Kosovu

Više od polovine preduzeća sektora drvne industrije je ustvrdilo da je dobijanje finansijskih sredstava teško ili vrlo teško, a samo 8% je izjavilo da je lako ili veoma (Slika 26).

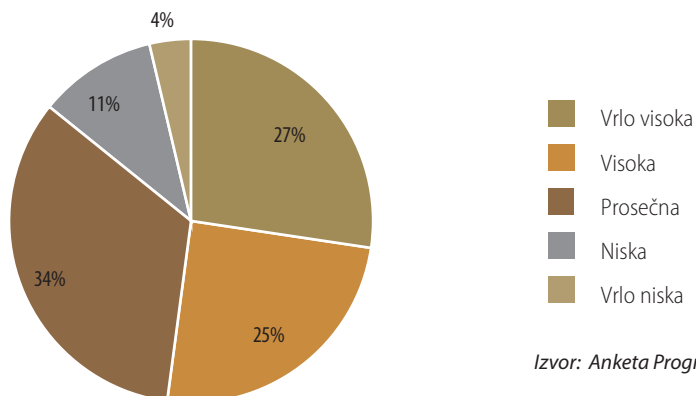
Slika 26: Stavovi preduzeća o lakoći dobijanja finansijskih sredstava za rad u sektoru

Izvor: Anketa Programa Ujedinjenih nacija za razvoj, 2013. god.

Preduzeća smatraju da su troškovi finansiranja prilično visoki. Više od polovine preduzeća je izjavilo da su kamatne stope visoke ili vrlo visoke, dok je samo 15% ukazalo da su kamatne stope niske ili veoma niske (Slika 27).

Slika 27: Stavovi preduzeća o stopi poreza na Kosovu

Izvor: Anketa Programa Ujedinjenih nacija za razvoj, 2013. god.

8. Zaključci

U ovom profilu smo pružili podatke na nivou preduzeća i sektora drvne industrije. Za oslikavanje stanja na nivou sektora su korišćeni podaci Poreske uprave i Carina Kosova. Podaci na nivou preduzeća su zasnovani na anketi Programa Ujedinjenih nacija za 2013. godinu koja je uključivala 204 preduzeća među kojima 165 mikro preduzeća i 39 malih i srednjih preduzeća. Glavni zaključci o stanju u sektoru drvne industrije slede u daljem delu teksta.

Oko 92% preduzeća u sektoru drvne industrije čine mikro preduzeća, 7,8% mala preduzeća i samo 0,5% srednja preduzeća. Osnovna delatnost preduzeća sektora drvne industrije se sastoji od izrade kuhinja i nameštaja. Jedna četvrtina preduzeća sektora drvne industrije se nalazi u oblasti Uroševca. Većina preduzeća su u vlasništvu Albanaca i deluju pod muškim vlasnicima.

Oko 75% ukupnih troškova preduzeća nastaju zbog kupovine sirovina i repromaterijala, dok isplata plata čini oko 16% ukupnih troškova. Oko jedne trećine preduzeća u sektoru drvne industrije koriste sopstvene sirovine i repromaterijale, a 68% preduzeća dobijaju zalihe sa domaćih tržišta. Što se tiče porekla uvoza, oko jedna petina preduzeća uvozi iz Turske, 18% iz Crne Gore, a 13% preduzeća uvoze iz Nemačke.

Preduzeća su prijavila da je vrednost proizvodnje veća od 25,000 evra u gotovo 50% preduzeća. Godišnja vrednost proizvodnje preduzeća koja izrađuju kuhinje i nameštaj iznosi između 2,5 i 5 miliona evra. U proseku, vrednost proizvodnje je 2011. godine procenjena na 90,000 evra po preduzeću, dok je vrednost proizvodnje 2012. godine iznosila u proseku 107,000 evra što predstavlja povećanje od 18% u prosečnoj vrednosti proizvodnje u dve godine. Podaci iz ankete pokazuju da 95% preduzeća izrađuje gotove proizvode, 18% repromaterijale, a 10% sirovine.

Prosečan ukupni prihod od prodaje čitavog sektora je sa 2011. na 2012. godinu povećan za 7%. Ovaj rast je bio najveći među preduzećima koja izrađuju kancelarijski i nameštaj za trgovačke objekte. Prosečna prodaja mikro preduzeća je iznosila 41,000 evra, malih preduzeća 150,000 evra, a srednja preduzeća su ostvarila prodaju od 1,5 miliona evra. Preduzeća sektora drvne industrije svoje proizvode uglavnom prodaju na domaćem tržištu. Tokom 2011. i 2012. godine, manje od 15% preduzeća je prodavalo svoje proizvode u inostranstvu. Iako je par preduzeća aktivno na međunarodnim tržištima, izvestili su da ostvaruju jednu petinu prodaje preko izvoza.

Podaci Carina Kosova pokazuju da se obim izvoza drvne industrije između 2010. i 2011. godine povećao za 11%, između 2011. i 2012. godine za 19%, a na osnovu procena za 2013. godinu, izvoz drvne industrije će se povećati za 50%. Rezultati ankete otkrivaju da 13,3% preduzeća sektora drvne industrije izvozi svoje proizvode. Glavni izvozni proizvodi su prozori, vrata, kuhinje i nameštaj. Podaci iz ankete pokazuju da su glavna odredišta za proizvode preduzeća sektora drvne industrije Albanija, Crna Gora i Švajcarska. Veruje se da će destinacije budućih izvoza uglavnom uključivati evropske zemlje, poput Nemačke, Austrije i Švajcarske.

Primećeno je da se smatra da su najveće prepreke za izvoz loša efikasnost carina u zemljama provoza i zemljama uvoznicama, visoki troškovi bankarskih garancija i politički odnosi sa zemljama uvoznicama.

Prema navodima Poreske uprave Kosova, sektor drvne industrije je 2012. godine zapošljavao 1% radnika na Kosovu. Rezultati ankete pokazuju da je 2012. godine prosečan broj zaposlenih po preduzeću iznosio 15 radnika što predstavlja značajno povećanje od 7% po preduzeću u odnosu na 2011. godinu. Oko 70% zaposlenih poseduje srednju stručnu spremu. Sektorom drvne industrije dominiraju muškarci. Samo jedna četvrtina preduzeća drvne industrije zapošljava žene. Rezultati ankete pokazuju da preduzeća smatraju manjak iskusnih radnika za veću zabrinutost od one koja im predstavljaju troškovi rada kvalifikovanih radnika (Slika 21). Rezultati ankete pokazuju da skoro jedna petina preduzeća sektora drvne industrije pruža obuku za svoje zaposlene.

Većina aktive preduzeća drvne industrije se nalazi u vlasništvu anketiranih preduzeća, a samo mali deo se iznajmljuje: 93% preduzeća poseduje svoje mašine i opremu, a 80% preduzeća poseduje svoje zemljište i radni prostor (Slika 22). Tokom 2012. godine, ukupna vrednost imovine anketiranih preduzeća se procenjivala na 46 miliona evra: prosečna vrednost zemljišta je iznosila 120,000 evra, zgrada 180,000 evra i mašina i opreme 115,000 evra. Prosečna stopa intenziteta kapitala (mašine i oprema odn. ukupni prihod od prodaje) iznosi 2,6. Intenzitet kapitala je manji među srednjim preduzećima (1,73) nego mikro preduzećima (2,7) i malim preduzećima (2,2).

Više od 20% preduzeća sektora drvne industrije je tokom 2012. godine ulagalo u nove proizvode. Skoro 10% preduzeća su primenila inovativne marketinške strategije, koje su se uglavnom odnosile za novi dizajn proizvoda. Samo 4% preduzeća je uvelo inovativne organizacione promene.

Skoro polovina svih preduzeća sektora drvne industrije je izjavila da je stopa poreza na Kosovu prosečna, tj. nije ni visoka, ni niska. Oko 80% preduzeća je izjavilo da Poreska uprava Kosova deluje na prosečnom nivou efikasnosti, odn. da je efikasna ili vrlo efikasna u obavljanju poslova iz svoje nadležnosti. Oko 70% anketiranih preduzeća dele takve stavove u pogledu efikasnosti Carine Kosova u obavljanju poslova iz njihove nadležnosti. U pogledu pristupa i troškova finansiranja, više od polovine preduzeća sektora drvne industrije tvrdi da je dobijanje finansijskih sredstava teško ili vrlo teško, a više od polovine preduzeća je izjavilo da su kamatne stope visoke ili vrlo visoke.

Dodaci

Prvi dodatak: Spisak relevantnih institucija za sektor drvne industrije

- Ministarstvo za trgovinu i industriju: registracija preduzeća (Agencija za registraciju preduzeća): informacije o trgovini i druga poslovna pitanja
- Ministarstvo finansija: informacije o poreskoj politici
- Poreska uprava: plaćanje poreza
- Opštinski „šalteri prodavnice”: izvor poslovnih informacija i pružanje savetodavnih usluga
- Carine Kosova: informacije o carinskim dažbinama i postupcima
- Agencija za pospešivanje ulaganja na Kosovu: informacije za strane ulagače
- Privredna komora Kosova: izvor informacija o poslovnim mrežama, sajmovima, trgovinskim misijama, sastancima tipa „preduzeće preduzeću” i obukama,
- Udruženje preduzeća sektora drvne industrije: poslovne mreže, sajmovi, trgovinske misije, zalaganje za sektor

Drugi dodatak: Pravni okvir za sektor drvne industrije

- Zakon 02/L-123 o poslovnim društvima,
- Zakon 2004/18 o unutrašnjoj trgovini,
- Zakon 02/L-33 o stranim ulaganjima,
- Zakon 02/L-5 o podršci malim i srednjim preduzećima,
- Zakon 04/L-047 o zaštitnim merama na uvoze,
- Zakon 04/L-006 o izmenama i dopunama zakona 02/L-123 o poslovnim društvima,
- Zakon 04/L-005 o izmenama i dopunama zakona 2004/18 o unutrašnjoj trgovini,
- Zakon 03/L-229 o zaštiti konkurencije,
- Zakon 03/L-031 o izmenama i dopunama zakona 02/L-5 o podršci malim i srednjim preduzećima,
- Zakon 04/L-099 o izmenama i dopunama Zakona 03/L-109 o carini i akcizama,
- Zakon 2004/48 o poreskoj administraciji i postupcima,
- Zakon 03/L-114 o porezu na dodatu vrednost,
- Zakon 03/L-161 o porezu na lični dohodak,
- Zakon o izmenama i dopunama Zakona 03/L-161 o porezu na lični dohodak građana,
- Zakon 03/L-162 o porezu na prihode korporacija,
- Zakon 04/L-103 o izmenama i dopunama zakona 03/L-162 o porezu na prihode korporacija,
- Zakon 04/L-100 o izmenama i dopunama zakona 03/L-204 o porezu na nepokretnu imovinu,
- Zakon 03/L-204 o porezu na nepokretnu imovinu.
- Pravilnik 01/2013 o tehničkim zahtevima drvenih ploča,
- Zakon 04/L-048 o spoljnoj trgovini,
- Pravilnik o autonomnim trgovinskim merama,
- Administrativno uputstvo 14/2013 za registraciju, licenciranje i administrativne procedure usvajanja,
- Zakon 03/L-109 o carini i akcizama.

Treći dodatak: Spisak poreza, carinskih dažbina i penzionih doprinosa

Vrsta	Stopa i opis
Porez na dohodak fizičkih lica: Zakon 03/L-106 Zakon 04/L-104	Ova vrsta poreza se primenjuje na prihode od plate, preduzeća, iznajmljivanja, kamata, nekretnina, itd. Stope poreza na lična primanja od plate su obično progresivne i zasnovane na nivou ostvarene plate i nižih stopa u regionu i zemljama Evropske unije. Poreske stope su sledeće: 0% za dohodak do 960 evra godišnje, 4% za dohodak između 960 i 3,000 evra godišnje, 8% za dohodak između 3,001 i 5,400 evra godišnje i 10% za dohodak koji prelazi 5,400 evra godišnje. Izmene i dopune 2011. godine: devet odsto (9%) bruto prihoda od usluga, stručnih delatnosti, obrtničkih poslova, zabave i sličnih delatnosti svakog tromesečja, ali ne manje od trideset i sedam zapeta pet evra (37,5) po tromesečju.
Specifična odredba zakona o troškovima amortizacije	Prema članu 15 Zakona 03/L-162 o porezu na prihode korporacija, dozvoljeni iznos odbitaka za troškove amortizacije tokom poreskog perioda treba razmotriti primenom procentnih uzrasta na kapitalne račune ispod metode za smanjenje bilansa: ■ Prva kategorija: zgrade, pet odsto (5%), ■ Druga kategorija: vozila i kancelarijska oprema, dvadeset odsto (20%), ■ Treća kategorija: mašine i teška prevozna sredstva, petnaest odsto (15%).
Porezi za preduzeća Zakon 03/L-162	U zavisnosti od godišnjeg prihoda, domaća pravna lica i stalna predstavništva stranih pravnih lica se oporezuju na sledeći način: Za godišnji prihod između 0 i 5,000 evra 375 evra po kvartalu, Za godišnji prihod između 5,001 i 50,000 evra od 3 do 10% prihoda, I 10% profita za godišnji prihod preko 50,001 evra.
Porez na dodatu vrednost	Porez na dodatu vrednost (Zakon 03/L-146) se primenjuje na sve uvoznike i preduzeća čiji godišnji promet premašuje 50,000 evra. Porez na dodatu vrednost iznosi 16% za sve robe i usluge. Od ovog poreza je oslobođena neka poljoprivredna i osnovna aktiva (za koje porez na dodatu vrednost iznosi nula odsto). Izvoznici dobijaju puni povraćaj poreza na dodatu vrednost za izvezenu robu.
Porez na imovinu	Porez na imovinu je uveden 2003. godine i prikuplja ga opštinska administracija na nivou lokalnih vlasti. Svaka skupština opštine definiše poreske stope na imovinu na godišnjoj osnovi. Poreska stopa se kreće između 0,05% i 1% tržišne vrednosti imovine.
Penzioni doprinosi	Fond penzione štednje Kosova upravlja i rukovodi individualnim penzionim štednim računima. Ovaj porez obavezuje zaposlene i poslodavce da doprinose finansiranju penzija zaposlenih po stopi od 5% od plate zaposlenog i 5% od poslodavca.

Četvrti dodatak: Spisak licenci i dokumenata za sektor drvne industrije

Dozvole i potvrde

- Uverenje o registraciji preduzeća,
- Registracija poreza na dodatu vrednost,
- Registracija zaposlenih u penzionom sistemu Poreske uprave Kosova,
- Molba za izdavanje dozvole za zaštitu od požara,
- Molba za izdavanje priključka za vodu,
- Građevinska dozvola,
- Molba za izdavanje priključka za električnu energiju.

Uvozne isprave

- Jedinostveni administrativni dokument (npr. carinska deklaracija),
- Komercijalna faktura,
- Uverenje o poreklu (za zemlje sa kojima je Kosovo uspostavilo sporazum o slobodnoj trgovini ili bilo koji drugi sporazum koji pokriva izuzeća na osnovu uverenja o poreklu).

Izvozne isprave

- Jedinostveni administrativni dokument (npr. carinska deklaracija),
- Komercijalna faktura.

Peti dodatak: Trgovinski propisi i sporazumi o slobodnoj trgovini

- Kosovo je 2007. godine potpisalo Centralnoevropski sporazum o slobodnoj trgovini i koristi se autonomnim trgovinskim sklonostima sa Evropskom unijom i trgovinskim vezama sa Japanom, Norveškom i Turskom.
- **Centralnoevropski sporazum o slobodnoj trgovini** je posvećen uspostavljanju načela za stabilan razvoj čiste tržišne privrede od najranije faze razvoja. Vlada Kosova je radila na olakšavanju slobodnog kretanja roba i usluga širom granica zemlje. Zbog toga, Kosovo trenutno uživa slobodnu trgovinu u okviru Centralnoevropskog sporazuma o slobodnoj trgovini što omogućava proizvođačima sa Kosova da pristupe regionalnom tržištu koji čine 28 miliona potrošača bez plaćanja ikakvih carinskih dažbina. Ukupan izvoz zemalja članica Centralnoevropskog sporazuma o slobodnoj trgovini je 2012. godine iznosio 102,6 miliona, a uvoza 844,6 miliona.
- **Autonomne trgovinske sklonosti:** Pored toga, Kosovo ima ne recipročni, bescarinski trgovinski režim sa tržištem Evropske unije koji počiva na principima autonomne trgovinske sklonosti Evropske unije u skladu sa Rezolucijom Saveta Evropske unije (ATP) (2007/2000). Ukupan izvoz u Evropsku uniju je 2012. godine iznosio 107,4 miliona.
- **Sjedinjene Američke Države:** bescarinski pristup tržištu Sjedinjenih Američkih Država. Ukupan izvoz u Sjedinjene Američke Države je 2011. godine iznosio 0,25 miliona, a uvoz 46,9 miliona.

- **Japan i Norveška:** Trgovinske veze sa Japanom i Norveškom, kvantitativna i kvalitativna ograničenja ostaju na snazi samo za veoma ograničen broj robe. Uvoz iz Norveške je tokom 2012. godine iznosio 3,69 miliona.
- **Turska:** Kosovo im sporazum o slobodnoj trgovini sa Turskom, koji će stupiti na snagu kada bude odobren od strane turskog parlamenta.

Šesti dodatak: Zakon o radu i drugi propisi

- Kosovo ima veoma fleksibilno tržišta rada, niske poreze i prilagodljivo je u pogledu zapošljavanja i otpuštanja radnika. Sistem stope poreza na dohodak fizičkih lica na Kosovu se ubraja u red progresivnog poreskog sistema i kreće se između 0 i 10%. Pored toga, poslodavci odvajaju samo 5% ukupnih prihoda zaposlenih za penzione doprinose (zaposleni izdvajaju narednih 5% prihoda). Minimalna plata na Kosovu je uvedena 2011. godine i iznosi 170 evra ili 130 evra za osobe starosne dobi ispod 35 godina života. Od 2011. godine, radni odnosi su regulisani Zakonom 03/L-212 o radu koji se oslanja na konvencije Međunarodne organizacije rada, pravne regulative Evropske unije, kao i osnovne principe slobodnog tržišta rada i privrede. Od 2013. godine, zaštita zdravlja i bezbednost na radu su regulisani Zakonom 04/L-161 o zaštiti zdravlja i bezbednosti na radu. S obzirom na veće opasnosti po zdravlje i bezbednost sa kojim se susreću zaposleni u sektoru drvne industrije, Zakonom o zaštiti zdravlja i bezbednosti na radu je veoma važan.

Sedmi dodatak: Industrijska svojina i patentiranje na Kosovu

Prava intelektualne svojine su administrirana i registrovana u Agenciji za prava svojine koja deluje unutar Ministarstva za trgovinu i industriju.

- Trgovačke marke: su regulisane Zakonom o trgovačkim markama (Zakon Br. 04/L-026). Vlasnik trgovačke marke će, nakon registracije, imati ekskluzivna prava nad registrovanim proizvodima i uslugama. Vlasnik trgovačke marke ima pravo da zabrani trećim licima upotrebu trgovačke marke bez njegovog odobrenja. Ova prava se odnose na: pravo korišćenje trgovačke marke, pravo na ovlašćenje drugoga da koristi trgovačku marku ili pravo na dobijanje pravnog leka za kršenje odredaba o korišćenju trgovačke marke. Trgovačke marke se registruju na period od 10 godina i može se obnoviti na neograničeno vreme.
- Industrijski dizajn: je regulisan Zakonom o industrijskom dizajnu (Zakon Br. 04/L – 028). Ovim zakonom je zaštićen dizajn do te mere da se smatra inovacijom i ima poseban karakter. Zaštita industrijskog dizajna važi za period 5 godina i može se produžiti najduže do 25 godina.
- Patenti: su regulisani Zakonom o patentima (Zakon Br. 04/L-029). Patent se izdaje ukoliko je pronalazak nov, poseduje određeni nivo noviteta i može se primeniti u industriji. Pravo na patent se odobrava u trajanju od 20 godina.
- Anketirana preduzeća smatraju da je postupak patentiranja jednostavan.

Osmi dodatak: Troškovi finansiranja u sektoru drvne industrije i uslovi za dobijanje kredita

Od oktobra 2013. godine, efektivna kamatna stopa na nove kredite iznosi 11,72% (Centralna banka Kosova, 2013. god.). Efektivna kamatna stopa na investicioni kredite (sa rokom dospeća do pet godina) je manja i iznosi 10,21%. Važno je napomenuti da Kosovo ima najnižu stopu za rizični plasman kredite u regionu.

Uslovi za dobijanje kredita

- Uverenje o registraciji preduzeća koje izdaje Ministarstvo za trgovinu i industrije, potvrda o plaćenom porezu na dodatu vrednost i dokument pod nazivom „Informacije o preduzećima“,
- Podaci o finansijskom poslovanju preduzeća za najmanje 12 meseci,
- Spisak inventara i opreme koji pripadaju preduzeću, kopija imovinskog lista i „vlasnički list“ nad zalogom.

MINISTARSTVO ZA TRGOVINU I INDUSTRIJU

www.mti-ks.org